

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روش‌های نوین یاددهی - یادگیری و کاربرد آن در آموزش ابتدایی

مؤلفان:

دکتر فاطمه بهجتی اردکانی

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد اردکان)

و

بتول ناظمی اردکانی

پاییز ۱۳۹۱

سرشناسه	بهجتی اردکانی، فاطمه، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	روش های نوین یاددهی - یادگیری و کاربرد آن در آموزش ابتدایی / فاطمه بهجتی اردکانی، بتول ناظمی اردکانی.
مشخصات نشر	دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردکان و یزد، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۶۸ ص، رقمی.
فروست	انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردکان و یزد : ۱۳۸.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۱۵۲۹-۱-۴۲۰۰۰ ریال، ۱-۱۵۲۹-۱۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۶۴.
موضوع	تدریس
موضوع	آموزش
موضوع	آموزش و پرورش -- نوآوری
شناسه افزوده	ناظمی اردکانی، بتول، ۱۳۴۱ -
شناسه افزوده	دانشگاه آزاد اسلامی. واحد اردکان و یزد
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ ب ۹۵۶ / ۱۰۲۵/۳/۹ LB
رده بندی دیویی	۳۷۱/۳۰۲۸
شماره کتابشناسی ملی	۲۹۲۸۳۶۱

«نویسم و ما میخوانیم»
انتشارات
دانشگاه آزاد اسلامی یزد

«روش های نوین یاددهی - یادگیری، و کاربرد آن در آموزش ابتدایی»

مؤلفان: فاطمه بهجتی اردکانی - بتول ناظمی اردکانی

ناشر: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی (اردکان و یزد)

نوبت چاپ: اول/ پاییز ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۲۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۱۵۲۹-۱-۴۲۰۰۰

انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد: E-mail: entesharat_elmi@iauyazd.ac.it

یزد- صفایه - دانشگاه آزاد اسلامی - انتشارات - ۹-۸۲۱۱۳۹۱-۰۳۵۱

حق چاپ برای انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد محفوظ است.

سخن ناشر

برای ترسیم تابلوی دل انگیز «ایران کشوری است توسعه یافته، با جایگاه اول علمی، اقتصادی و... در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی،...» دقت در تک تک ایده‌ها، ذره ذره پژوهش‌ها و تحقیقات و بهادادن به همه آموزه‌های موجود در هر سطح علمی که باشد؛ نه تنها به روشنی بیان‌کننده این واقعیت است که ایران به جایگاه رفیع خود خواهد رسید بلکه مؤکد این نکته ظریف است که برای نیل به این هدف، تمامی ایرانیان باید بعد از موفقیت در مدیریت نوآوری و پیش‌گامی در عرصه همت و کار مضاعف که مقدمه محاهده بزرگ اقتصادی است در این راه با تمام توان و بضاعت خویش تلاش کنند.

البته ایجاد انگیزه و فراهم نمودن زمینه عزم ملی برای دستیابی به اهداف موردنظر بسیار مهم و ضروری است؛ و این تأکید کاملاً بجاست، زیرا بررسی روند توسعه و پیشرفت جوامع متمدنی حاکی از این اراده جمعی و تلاشگر است. لذا باید تمامی منافع شخصی را کنار گذاشت و بر اریکه پژوهش‌های علمی سوار شد و امیدوار به الطاف الهی به آن سوی سعادت راند.

مجموعه علمی که پیش رو دارید؛ حاصل تلاش خستگی‌ناپذیر و ارزشمند استادان بزرگوار سرکار خانم فاطمه بهجتی و بتول ناظمی است که با همه اخلاص به علاقمندان و دانش‌دوستان هدیه نموده‌اند.

«جزا هم الله خیرا»

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
	فصل اول: تاریخچه، اصول و مبانی روش تدریس
۱۵	تاریخچه‌ی تکوین تدریس
۱۸	الگوی تدریس
۱۹	تعریف روش تدریس فعال و غیرفعال
۱۹	روش‌های تدریس فعال از دیدگاه اسلام
۲۱	ضرورت به کارگیری روش‌های تدریس فعال
۲۳	پرورش نیروی تفکر و خلاقیت با روش‌های تدریس فعال و کاربردی
۲۴	مروری بر نظریه‌های یادگیری
۲۴	۱. نظریه‌های رفتاری
۲۹	۲. نظریه‌های شناختی
۳۴	ویژگی‌های یادگیری در آموزش ابتدایی
۳۸	انواع رویکردهای یادگیری
۳۹	اصول تعیین و سازمان‌دهی روش‌های تدریس در دوره‌ی ابتدایی
۳۹	الف. اصول مبتنی بر روان‌شناسی جدید
۴۲	ب. اصول مبتنی بر عملکردهای اجتماعی
۴۵	ج. اصول مبتنی بر هدف‌های وسیع دوره‌ی ابتدایی
۴۶	معیارهای انتخاب روش تدریس

فصل دوم: الگوی تدریس کاوشگری

۵۲	 مراحل الگوی تدریس کاوشگری
۵۲	 گام اول: برهم زدن تعادل (مواجه شدن با مسئله)
۵۴	 گام دوم: پرسشگری (گردآوری داده‌ها)
۵۴	 گام سوم: فرضیه‌سازی
۵۶	 گام چهارم: آزمایشگری، سازمان‌دهی و قاعده‌سازی
۵۶	 گام پنجم: تحلیل جریان کاوشگری و نتیجه‌گیری
۵۷	 اثرات آموزشی و پرورشی
۵۸	 نکات کاربردی
۵۹	 ارائه‌ی چند نمونه تدریس با استفاده از الگوی کاوشگری
۵۹	 نمونه اول:
۵۹	 گام اول: برهم زدن تعادل (مواجه شدن با مسئله)
۵۹	 گام دوم: پرسشگری (گردآوری داده‌ها)
۶۰	 گام سوم: فرضیه‌سازی
۶۰	 گام چهارم: آزمایشگری، سازمان‌دهی و قاعده‌سازی
۶۱	 گام پنجم: تحلیل جریان کاوشگری و نتیجه‌گیری
۶۱	 نمونه دوم:
۶۱	 گام اول: برهم زدن تعادل (مواجه شدن با مسئله)
۶۱	 گام دوم: پرسشگری (گردآوری داده‌ها)
۶۲	 گام سوم: فرضیه‌سازی
۶۲	 گام چهارم: آزمایشگری، سازمان‌دهی و قاعده‌سازی
۶۲	 گام پنجم: تحلیل جریان کاوشگری و نتیجه‌گیری
۶۲	 نمونه سوم:

- گام اول: برهم زدن تعادل (مواجه شدن با مسئله) ۶۲
- گام دوم: پرسشگری (گردآوری داده‌ها) ۶۳
- گام سوم: فرضیه‌سازی ۶۳
- گام چهارم: آزمایشگری، سازماندهی و قاعده‌سازی ۶۳

فصل سوم: الگوی تدریس دریافت مفهوم

- ویژگی‌های الگوی تدریس دریافت مفهوم ۶۵
- مراحل الگوی تدریس دریافت مفهوم ۷۰
- گام اول: عرضه و شناسایی مفهوم (ارائه‌ی نمونه‌ها) ۷۰
- گام دوم: آزمون دستیابی به مفهوم ۷۳
- گام سوم: تحلیل شیوه‌های تفکر ۷۴
- اثرات آموزشی و پرورشی ۷۶
- نکات کاربردی ۷۶

فصل چهارم: الگوی تدریس تفکر استقرایی

- گام اول: تکوین مفهوم ۷۹
- گام دوم: تفسیر مطالب ۸۲
- گام سوم: کاربرد اصول ۸۴
- اثرات آموزشی و پرورشی ۸۷
- ارائه‌ی یک نمونه تدریس با استفاده از الگوی تفکر استقرایی ۸۷
- گام اول: تکوین مفهوم ۸۷
- گام دوم: تفسیر مطالب ۹۰

فصل پنجم: الگوهای تدریس مشارکتی

- اصول تدریس یادگیری مشارکتی ۹۷

۹۸		اثرات آموزشی و پرورشی
۱۰۰		مراحل اجرای الگوی تدریس اعضای تیم
۱۰۰		گام اول: آمادگی فردی فراگیران
۱۰۱		گام دوم: کار تیمی
۱۰۳		گام سوم: آزمون
۱۰۴		گام چهارم: نقد و بررسی
۱۰۵		گام پنجم: جمع‌بندی
۱۰۷		نکات کاربردی در استفاده از الگوی تدریس اعضای تیم
۱۰۸		اثرات آموزشی و پرورشی
۱۰۸		ارائه‌ی یک نمونه تدریس با استفاده از الگوی اعضای تیم
۱۰۸		گام اول: آمادگی فردی فراگیران
۱۰۹		گام دوم: کار تیمی
۱۰۹		گام سوم: آزمون
۱۱۰		گام چهارم: نقد و بررسی
۱۱۰		گام پنجم: جمع‌بندی
۱۱۰		الگوی تدریس کارایی تیم
۱۱۱		موارد استفاده از الگوی تدریس کارایی تیم
۱۱۱		مراحل اجرای الگوی تدریس کارایی تیم
۱۱۱		گام اول: آمادگی فردی فراگیران
۱۱۲		گام دوم: کار تیمی
۱۱۵		گام سوم: تفسیر نمرات
۱۱۶		گام چهارم: نقد کار تیمی
۱۱۷		اثرات آموزشی و پرورشی

- ارائه‌ی یک نمونه تدریس با استفاده از الگوی کارآیی تیم ۱۱۷
- گام اول: آمادگی فردی فراگیران ۱۱۷
- گام دوم: کار تیمی ۱۱۸
- گام چهارم: نقد کار تیمی ۱۱۹

فصل ششم: الگوی تدریس طرح‌های شبکه‌ای

- انواع طرح‌های شبکه‌ای ۱۲۱
- ۱- مدل شعاعی ۱۲۱
- ۲- مدل چارت سازمانی ۱۲۳
- ۳- مدل مجموعه‌ای ۱۲۵
- ۴- مدل هم‌پوشی ۱۲۷
- مراحل الگوی تدریس طرح‌های شبکه‌ای ۱۲۸
- گام اول: استخراج نکات کلیدی ۱۲۸
- گام دوم: تشخیص مفاهیم اصلی از فرعی ۱۲۸
- گام سوم: تکمیل نقشه ۱۲۹
- گام چهارم: ارزشیابی ۱۳۰
- اثرات آموزشی و پرورشی ۱۳۰
- گام اول: استخراج نکات کلیدی ۱۳۱
- گام دوم: تشخیص مفاهیم اصلی از فرعی ۱۳۱
- گام سوم: تکمیل نقشه ۱۳۱
- گام چهارم: ارزشیابی ۱۳۲

فصل هفتم: الگوی تدریس بارش فکری

- چند نکته اساسی در بارش افکار ۱۳۳

قوانین روش بارش فکری	۱۳۴
مراحل روش بارش مغزی	۱۳۶
الف. خلاقیت و تولید اندیشه	۱۳۶
ب. قضاوت و ارزشیابی	۱۳۶
تسکيلات جلسه بارش فکری	۱۳۷
مراحل اجرای روش تدریس مبتنی بر بارش فکری	۱۳۸
مرحله‌ی اول: خلاقیت و تولید اندیشه	۱۳۸
مرحله‌ی دوم: قضاوت و ارزشیابی	۱۴۰
نکات اساسی الگوی تدریس بارش فکری	۱۴۲
چه مکانی؟	۱۴۲
چه کسانی؟	۱۴۲
چگونه؟	۱۴۲
ارائه‌ی چند راهبرد	۱۴۳
تکلیف برای فراگیران	۱۴۳
در الگوی بارش فکری باید مراقب چه چیزهایی باشیم؟	۱۴۳
اثرات آموزشی و پرورشی	۱۴۴
محدودیت‌های الگوی بارش فکری	۱۴۵
ارائه‌ی چند نمونه تدریس با استفاده از الگوی بارش فکری	۱۴۵
نمونه اول:	۱۴۶
گام اول: طرح موضوع	۱۴۵
گام دوم: گروه‌سازی و شرح قوانین	۱۴۶
گام سوم: بارش ایده‌ها	۱۴۶
گام چهارم: طبقه‌بندی ایده‌ها	۱۴۷

گام پنجم: ارزشیابی ایده‌ها.....	۱۴۷
نمونه دوم:.....	۱۵۰
گام اول: طرح موضوع.....	۱۴۹
گام دوم: گروه‌سازی و شرح قوانین.....	۱۴۹
گام سوم: بارش ایده‌ها.....	۱۵۰
گام چهارم: طبقه‌بندی ایده‌ها.....	۱۵۰
گام پنجم: ارزشیابی ایده‌ها.....	۱۵۱

فصل هشتم: روش تدریس با رویکرد فراشناخت

مراحل اجرای روش تدریس فراشناخت.....	۱۶۰
مرحله‌ی اول: آماده‌سازی (مشخص کردن هدف‌ها و انتظارات).....	۱۶۰
مرحله‌ی دوم: نظم‌دهی.....	۱۶۰
مرحله‌ی سوم: ارزشیابی.....	۱۶۱
اثرات آموزشی و پرورشی.....	۱۶۱
مرحله‌ی اول: آماده‌سازی (مشخص کردن هدف‌ها و انتظارات)....	۱۶۲
مرحله‌ی دوم: نظم‌دهی.....	۱۶۲
مرحله‌ی سوم: ارزشیابی.....	۱۶۳
منابع و مآخذ.....	۱۶۴

پیش‌گفتار

آموزش، مستلزم دانش، اطلاعات علمی و مهارت‌های عملی است. تنها به یادگیری اثربخش بیانجامد. مجموعه‌ی این عوامل مشخص می‌کنند که چگونه یک متغیر با متغیر دیگر ارتباط یافته و یادگیری صورت می‌گیرد.

هیچ یادگیری بدون تفکر و دور از روش‌های تقویت‌کننده‌ی تفکر و تخیل، سزاوار مغز انسان نیست. مغز انسان دخالت‌گر است، آفرینندگی می‌کند. تجزیه و تحلیل می‌کند، ربط می‌دهد و دلیل می‌جوید. پس نباید به ماشین‌واره تبدیل شود. هر آموزشی که نتواند تفکر و تخیل یادگیرنده را برانگیزد، جز تحریک حافظه، نقش دیگری ایفا نکرده است. معلمان باید راه تفکر را برای فراگیران باز بگذارند تا آن‌ها بتوانند از یادگیری لذت ببرند.

بدون شک هدف آموزش باید رشد فکری فراگیر و جامه‌ی باشد. معلم و مربی باید کوشش کند که به فراگیران، رشد فکری یعنی قدرت تجزیه و تحلیل بدهد نه اینکه تمام تلاشش این باشد که آن‌ها بیاموزند، فراگیرند و حفظ کنند، در این صورت حاصل کار او چیزی نخواهد شد. کتاب حاضر حاوی متنی ساده و روان و مفاهیم کاربردی برای کلاس درس می‌باشد که به منظور آموزش روش‌های نوین یاددهی-یادگیری و

تقویت تفکر و تخیل فراگیران به رشته‌ی تحریر در آمده است. همچنین مطابق با سر فصل درس روش‌های نوین یاددهی- یادگیری و کاربرد آن در آموزش ابتدایی بوده و برای دانشجویان رشته‌ی آموزش ابتدایی و سایر رشته‌های آموزش معلمان در مقاطع کاردانی و کارشناسی تدوین شده است و با ارائه‌ی مثال‌های کاربردی از کتاب‌های درسی دوره‌ی ابتدایی زمینه را برای استفاده از محتوای آن در کلاس‌های درس فراهم نموده است. امید است که جامعه‌ی دانشگاهی و سایر علاقمندان از آن بهره‌ی کافی ببرند.

فاطمه بهجتی اردکانی

تابستان ۱۳۹۱

مقدمه

بدون شک همه‌ی پیشرفت‌های شگفت‌انگیز دنیای کنونی زاده‌ی یادگیری انسان است. محیط و آنچه در آن است، پیوسته در معرض تغییر قرار دارد و انسان نیز برای هماهنگ شدن با تغییرات و یا مقابله و مبارزه با آن‌ها، درک چگونگی تغییرات و ارائه‌ی راه حل‌های مناسب، سازگاری و ادامه‌ی زندگی، پیوسته در کوشش و تلاش برای یادگیری و افزودن بر دانش‌ها و تجارب خویش است. واقعیت آن است که انسان با یادگیری و از طریق آن، می‌تواند به زندگی ادامه دهد. رشد فکری پیدا کند، فضیلت یابد و در نهایت، به رشد تفکر بشر کمک کند. همه‌ی پیشرفت‌های بشر، نتیجه‌ی یادگیری انسان است.

دامنه‌ی یادگیری بسیار گسترده است. همه‌ی ادوار و شئون مختلف زندگی انسان و ایجاد هر نوع توانایی، مهارت، عادت، علاقه، رغبت، نگرش، ارزش، بینش و شخصیت انسانی را شامل می‌شود. شناخت ساده‌ترین روابط میان اشیا و رویدادهای محیطی تا ادراک پیچیده‌ترین قواعد و فرمول‌های علمی در محیط‌های آموزشی و کسب تجارب علمی در محیط‌های طبیعی همه و همه در پهنه‌ی یادگیری می‌گنجد. این پهنه و صحنه‌ی بزرگ و درک اهمیت نقش یادگیری در پیشرفت زندگی بشر، لزوم توجه به مسئله و امر یادگیری و شناخت شرایط و عوامل

حاکم بر آن را توجیه می‌کند. آموزش و یادگیری یک وظیفه‌ی راهبردی است و همواره، این سؤال مطرح بوده است که می‌خواهیم چه چیزی را یاد بدهیم و چگونه یاد بدهیم. برای یک آموزش اثربخش، استفاده از روش‌ها و فنون تدریس مناسب، حائز اهمیت است که لازمه‌ی آن شناخت فراگیران، توجه به تفاوت‌های فردی و شناخت روش‌های یاددهی - یادگیری کارآمد است. یک معلم مؤثر باید گنجینه‌ای از الگوها و روش‌های تدریس مختلف داشته باشد تا به هنگام ضرورت و بر حسب نوع درس و شرایط تدریس آن‌ها را به کارگیرد و با بهره‌گیری از انواع الگوهای فعال تدریس موجبات کسب مهارت‌های لازم زندگی را در فراگیران؛ شهروندان آینده‌ی این دهکده‌ی جهانی به وجود آورد. بهره‌گیری از الگوهای مناسب تدریس موجب تقویت توانایی ذهنی فراگیران، افزایش انگیزه‌ی درونی آنان، ارتقای خلاقیت و افزایش توانایی حل مسئله و یادگیری بهتر می‌گردد.